

Opetusministeriölle

Tasapainoinen luova talous

Luovan työn tekijät ja yrittäjät (Lyhty) on laaja-alaisin kotimaista luovaa alaa edustava yhteistyöelin. Sen tavoitteena on edistää ja turvata luovan alan toimintaedellytyksiä. Seuraavassa olemme vastanneet opetusministeriön tekijänoikeuspoliittisiin kysymyksiin tästä näkökulmasta.

1 Luova ala kasvaa

Luova ala on maailman nopeimmin kasvavia toimialoja. Keskeisten tekijänoikeusalojen osuus bruttokansantuotteesta (BKT) lisääntyi vuosina 1988 – 1997 2,92 prosentista 4,13 prosenttiin. Alat kasvoivat kaksi kertaa nopeammin kuin talous keskimäärin.

Opetusministeriön ”Kulttuuri tietoyhteiskunnassa” – strategiamuistion mukaan kasvun taustalta löytyvät tietoyhteiskuntakehitys, koulutustason nousu ja lisääntyvä vapaa-aika.

Jotta luova ala pystyy kasvamaan ja työllistämään myös Suomessa, sen toimintaedellytykset kotimarkkinoilla on turvattava. Tämä edellyttää mm. toimivaa ja oikeudenmukaista tekijänoikeusjärjestelmää.

Tarvitaan tasapainoinen luova talous, jossa arvoketjun (luova toimiala - käyttäjäryitykset – teknologiaryitykset) mikään osapuoli ei hyväksikäytä toista. Siinä sekä eri aloilla toimivat tekijät ja taiteilijat, heidän työnsä tuloksia tuottavat luovan alan yritykset sekä näitä tuotteita käyttävät media- yms. yhtiöt tekevät yhteistyötä toistensa oikeutettuja tarpeita kunnioittaen

2 Kysymys on kansallisesta kulttuurista

Luovan alan toimintaedellytykset liittyvät monella tavalla kansalliseen kulttuuriimme. Toisaalta luovan alan menestys vahvistaa kansallista kulttuuriamme ja kulttuuri-identiteettiämme, toisaalta se nojaa vahvasti kotimaiseen kulttuuriin.

Kulttuurilla on nykyisin perusarvonsa lisäksi myös merkittävä kansantaloudellinen ja työllisyyspoliittinen arvo. Siten kulttuurin merkitys on kasvamassa. Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta (2003) toteaa asian näin: ”Taiteen merkitys korostuu eriytyvässä, monimuotoistuvassa, kulttuuristuvassa ja teknistyvässä tietoyhteiskunnassa.”

Tuossa asiakirjassa valtioneuvosto korostaa kulttuurin arvoa sekä resurssina että perusoikeutena. ”Taide ihmisen itseilmaisuna ja taiteilijoiden luovana työnä on myös yhteiskunnallinen ja taloudellinen resurssi sekä perustuslaissa tarkoitettuna mahdollisuutena itsensä kehittämiseen myös sivistyksellinen perusoikeus.”

3 Tietoyhteiskuntakehityksen tuomat haasteet

Tietoyhteiskunnan uudet tekniikat ja liiketoimintamallit perustuvat luovien sisältöjen käyttöön ja kasvattavat niiden kulutusta.

Uudet digitaaliset laitteet ja tietoverkot ovat tärkeitä mutta silti vain kylmää rautaa, ellei olisi luovia sisältöjä, joita niillä kuunnellaan, katsellaan, tallennetaan ja siirretään. Osan näistä sisällöistä kansalaiset tekevät itse ja osan luovan toimialan ammattilaiset.

Tästä näkökulmasta on valitettavaa, että suomalainen tietoyhteiskuntakeskustelu keskittyy usein laitteisiin ja tekniikkaan. Tietoyhteiskunta tarvitsee laitteiden rinnalla sisältöjä, joita laitteet voivat hyödyntää. Sekä wap- että digiTV-hankkeet ovat kotimaisia esimerkkejä siitä, miten käy, jos kuluttajille tarjotaan uutta tekniikkaa ennen kuin siihen sopivaa sisältöä on tarjolla.

Tietoyhteiskunnan haasteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

- Tasapainoisen neuvotteluaseman turvaaminen uusien käyttötapojen suhteen
- Laittoman käytön torjuminen
- Kansainväliseen kilpailuun vastaaminen

3.1. Tasapainoinen neuvotteluasema

Tietoyhteiskunnan uudet laitteet ja liiketoimintatavat lisäävät kulttuuristen sisältöjen käyttöä ja kulutusta. On luonnollista, että sisällön tekijöillä ja tuottajilla on oltava mahdollisuus saada oma osuutensa tästä.

Jos tekijät, taiteilijat ja tuottajat voivat neuvotella tuotteidensa käytöistä oikeudenmukaisen markkinahintaisen korvauksen, tietoyhteiskentä tuo uusia työ- ja liiketoimintamahdollisuuksia Suomessa myös kulttuurialalle. Siten se vahvistaa kotimaisen kulttuurin taloudellista pohjaa, ja mahdollistaa sisältöteollisuuden kehittymisen Suomessa.

Todennäköisesti mikään taho ei periaatteessa vastusta edellä esitettyä. Kova maailma on kuitenkin sellainen, että käytännössä monasti törmätään ajatukseen, että ”juuri tästä uudesta käytöstä” ei kulttuurintekijöiden ja tuottajien kanssa edes tarvitse sopia eikä heille kuulu siitä mitään osuutta.

Esimerkiksi DVB-H -mobiili-TV:n osalta käyttäjäryitykset kieltäytyivät noin vuoden verran edes neuvottelemasta uuden käyttöliittymän tuoman lisäkatselun korvauksista. Ne toivat julki näkyvästi periaatteellisen kantansa, että mahdollisten mainostulojen ja katsojamäärien kasvusta ei olisi kuulunut mitään osuutta niille, joiden sisältöjä DVB-H-rinnakkaislähetysissä käytetään.

Kuitenkin tahot, jotka lähtivät neuvottelemaan, pääsivät sopuun melko nopeasti. Tästä pitää ottaa oppia. Olisi hyödyllistä, jos uusia liiketoimintoja suunniteltaessa tekijänoikeuskorvausasioista konsultoitaisiin varhaisessa vaiheessa, jotta lukkiutuneilta tilanteilta vältyttäisiin.

3.2 Laittomien käyttöjen torjuminen

Tietoyhteiskunnan uudet tekniikat luovat uusia mahdollisuuksia käyttää toisten työn ja yritys-toiminnan tuloksia luvatta ja vastoin lakia. Tietoyhteiskunnan ongelmallisin piratismimuoto on vertaisverkkojen (*peer-to-peer*) jäsenten harjoittama internetpiratismi.

Näiden verkkojen jäseneksi pääsee lataamalla tietyn tietokoneohjelman, jonka jälkeen voi imuroida toisilta jäseniltä mm. tietokoneohjelmia, elokuvia, musiikkia ja tietokonepelejä. Nämä henkilöt, tietoisesti tai ajattelemattomuuttaan, ovat tietoyhteiskunnan vapaamatkustajia, jotka toteuttavat ”seuraava maksaa”- logiikkaa, nauttivat ilmaiseksi tuotteista, joita ei syn-tyisi ilman maksavien kuluttajien rahoja.

Voi vain kuvitella, miten muut toimialat kestäisivät sitä, että tuotteesta maksaminen olisi puhtaasti kiinni kuluttajan eettisestä valinnasta. Miten esimerkiksi linja-autoyhtiöt ja VR menestyisivät, jos matkakortit ja -liput saisi halutessaan täysin ilmaiseksi piraattina internetistä? Internetpiratismia vastaan tarvitaan tehokkaita oikeussuojakeinoja.

3.3 Kansainväliseen kilpailun vastaaminen

Sisällöt ovat rajat ylittävä vienti- ja tuontiartikkeli. Tietoyhteiskunta ja kansainvälistyminen kasvattavat sitä kilpailutilannetta, missä kotimainen kulttuuri elää.

Se, miten hyvin kotimainen kulttuuriala menestyy tässä kilpailussa, vaikuttaa sekä kulttuurisesti että taloudellisesti. Kyse on siten sekä kansallisesta kulttuuri-identiteetistä että suomalaisista työpaikoista.

Maat menestyvät tässä kilpailussa eri tavalla. Jotkut päätyvät pääasiassa vastaanottajiksi, kuluttamaan lähinnä muissa maissa tehtyä viihdettä ja kulttuuria. Toiset taas pystyvät kehittämään alan toimintaedellytyksiä niin, että vaihtotase näiltä osin on voitollinen tai tasapainossa.

Jotta Suomessa tehtäisiin korkeatasoisia ja kuluttajaa kiinnostavia sisältöjä, luovan alan toimintaedellytykset on turvattava. Tekijänoikeusjärjestelmä on tässä avainroolissa. Se on kannustava ja eettinen tapa turvata kotimaisen kulttuurin ja sisältötuotannon toimintaedellytykset, rasittamatta veronmaksajan kukkaroa.

Sitä mukaa kuin luovan toimialan merkitys kasvaa, kasvaa myös tekijänoikeusjärjestelmän merkitys. Se on luovan alan tärkein tukipilari, joka mahdollistaa tuotekehityksen, yritys-toiminnan ja vaihdannan.

Tekijänoikeus on teknologianeutraali ja siten hyvin sopeutuva oikeudenala. On kuitenkin pidettävä huolta, että tekijänoikeusjärjestelmä toimii myös käytännössä uudessakin toimintaympäristössä. Ellei niin käy, suoja murenee sitä mukaa kuin uudet teknologiat valtaavat alaa.

Tekijänoikeussuoja liittyy luovan talouden ohella laajemminkin kansalliseen kulttuuriin. Suomen tekijänoikeussuojan ja -järjestelmän täytyy olla vähintään samalla tasolla kuin kilpailijamaissamme. Jos luovan alan toimintaedellytykset heikkenevät näitä huonommiksi, kilpailukyisiä sisältöjä ei enää pystytä tekemään. Tällä on merkitystä sekä kansallisen kulttuuri-identiteetin että suomalaisten työpaikkojen kannalta.

4 Tekijänoikeudet ovat osa tietoyhteiskunnan perusrakenteita

Tietoyhteiskunta ei toteudu ilman riittävää tekijänoikeudellista ja muuta immateriaalioikeudellista suojaa. Nämä oikeudet tekevät mahdolliseksi panostaa uusien sisältöjen tuotantoon ja tuotekehitykseen.

Mikä yritys investoisi tuotekehitykseen ja palkkasi työntekijöitä suunnittelemaan tietokoneohjelmia ja -pelejä, jos ne voisi vapaasti kopioida uudelleen myytäväksi? Kuka tekisi innovaatioita, jos ne saisi ilmaiseksi kopioida toisten yritysten käyttöön?

Tekijänoikeudet ja muut immateriaalioikeudet mahdollistavat tietoyhteiskunnan avainhyödykkeisiin kohdistuvan tuotekehityksen, yritystoiminnan ja vaihdannan. Siten ne ovat välttämätön osa tietoyhteiskunnan perustaa.

5 Yksittäiset kysymykset

Pitäen mielessä sen, että kansallisen kulttuurin tekemisen toimintaedellytysten turvaaminen on tasapainoisen luovan talouden perusta, haluamme todeta ministeriön esittämien kysymysten osalta seuraavaa:

Sekä tekijänoikeus että sananvapaus nauttivat perustuslain suojaa

Perusoikeudet – kuten tekijänoikeussuojan kautta toteutuvat omistusoikeus, elinkeinon harjoittamisen vapaus ja sananvapaus – ovat lähtökohtaisesti keskenään samanarvoisia. Jos kahden perusoikeuden välille syntyy jännitettä, hyväksytyt menettelytapa on säännellä tilanne siten, ettei kummankaan perusoikeuden ydinaluetta loukata.

Ei ole todennäköistä, että tekijänoikeus ja sananvapaus joutuisivat keskenään ristiriitaan. Tekijänoikeus suojaa teosten muotoa eikä tietosisältöä. Siten se ei estä levittämästä mielipiteitä ja informaatiota esimerkiksi kirjoittamalla, opettamalla ja käsittelemällä asioita mediassa. Tämän lisäksi tekijänoikeuteen on tehty huomattavia rajoituksia mm. sivistyksellisistä syistä.

Koska tekijänoikeus ei vaikeuta kansalaisille tärkeän ja tavanomaisen informaation vastaanottamista, sen ja sananvapauden välillä ei ole sovittamattomia ristiriitoja.

Tosiasiaa jännitteitä syntyy lähinnä silloin, jos joku sananvapautteen vedoten vaatisi saada maksullisia viihde- ja kulttuurituotteita ilmaiseksi. Sananvapaus ei kuitenkaan anna kansalaiselle oikeutta saada sisältötuotteita omistukseensa maksutta. On yleisesti hyväksytty tosiasia, että esimerkiksi lehtien tilaaminen ja kirjojen ostaminen maksavat.

Tekniset suojaukset

Oikeuksien hallinnointitiedot (DRM) on laaja käsite, joka kattaa erilaisia sisällön tunnistus-, hallinta- ja suojausmenetelmiä. Niiden avulla voidaan tuoda uusia digitaalisia palveluita ja tuotteita kuluttajamarkkinoille. Ilman niitä ei voisi toimia sen enempää iTunesin kaltainen musiikkikauppa kuin internetissä toimiva elokuvavuokraamo.

Joskus kuluttaja sekoittaa keskenään tekniset suojaukset ja yhteensopivuusongelmat palveluiden ja laitteistojen välillä. Nämä ovat kuitenkin eri asioita. Formaattien yhteensopivuus ei ole sisällön tekijöiden tai tuottajien käsissä, vaan se riippuu laitevalmistajien ratkaisuista. Vielä ei ole syntynyt yhtä yleistä formaattimuotoa. Oikeudenhaltijat lisensoivat tasapuolisesti erilaisia ja eri tekniikoilla toteutettuja palveluja ja suhtautuvat positiivisesti erilaisten palveluiden kehittämiseen. Yleinen laitteistojen ja palveluiden yhteensopivuus lisää laillisten palveluiden suosiota, mikä on oikeudenhaltijoiden etujen mukaista. Yhteensopivuus on kuitenkin saavutettava vaarantamatta sisältöjen tekijöiden ja tuottajien oikeuksia ja suojaa.

Elinkeinovapauteen kuuluu se, että yrittäjä saa itse valita, millaisia DRM-ratkaisuja mahdollisesti käyttää. Kuluttajalla taas on oikeus valita, millaisia tuotteita ostaa.

Toimiva kilpailu ja kuluttajien valinnat ohjaavat parhaiten tuotteiden ja teknisten ratkaisujen kehitystä. Tekijänoikeudella suojattujen tuotteiden myynti ja levitys eivät ole tästä poikkeus. Kuluttajien ostopäätökset määräävät teknisten suojausten ja digitaalisten hallinnointimenetelmien tulevaisuuden.

Massamuotoisen yksityisen kopioinnin kohteena on lähinnä erilainen viihdemateriaali, elokuva tai musiikki. On vaikea nähdä että olisi erityisen painavia yhteiskunnallisia syitä rajoittaa oikeudenomistajien päättävältä tuotteidensa tekniseen suojaamiseen. On kuitenkin todettava, että kopiointisuojausten käyttö ei ole kaikilla toimialoilla laajenemassa. Päinvastoin markkinoilla on enenevässä määrin esimerkkejä palveluista ja tuotteista, joita tarjotaan myös ilman rajoituksia. Kilpailu, markkinat, ja kuluttajien preferenssit ohjaavat sisältöjen tekijät ja tuottajat tarjoamaan haluttuja palveluita ilman lainsäätäjän puuttumista asiaan.

Niissä tapauksissa joissa DRM:ää käytetään, niiden tulee saada lain suojaa ja kuluttajaa on kuluttajasuojalain mukaisesti informoitava asiasta.

Yksityinen kopiointi ja hyvitysmaksu

Yksityisen kopioinnin mahdollistava oikeudenrajoitus aiheuttaa oikeudenhaltijoille tulon menetystä ja tuottaa kuluttajille merkittävää hyötyä. Tiettyjä tekijänoikeuden suojaamia tuotteita saa kloonata useammaksi kappaleeksi. Tämä on merkittävä rajoitus tekijöiden perusoikeuksiin. Pääsääntöhän on se, että uuden kappaleen valmistamiseen pitää aina hankkia tekijän lupa.

Tämä poikkeussääntö koskettaa nimenomaan kulttuuri- ja viihdealan tuotteita. Tietokoneohjelmien puolella vastaavaa ei ole. Ero kuluttajan oikeuksissa on suuri. Kirjastosta lainatun äänilevyn saa kopioida kannettavaan musiikkisoittimeen, mutta omistamaansa tietokoneohjelmaa ei saa kopioida kotikoneelta kannettavaan tietokoneeseensa.

Yksityisen kopioinnin mahdollistava oikeudenrajoitus on perusta monen laitevalmistajan liiketoiminnalle. Markkinoilla on viljalti niin elokuvien, tv-ohjelmien kuin musiikkinkin tallentamiseen erikoistuneita laitteita. Tämän lisäksi tallennusominaisuudella siivitetään esimerkiksi matkapuhelimien myyntiä. Tallennusominaisuuden merkitystä puhelinten myynnille kuvaa hyvin se, että niitä mainostetaan nimenomaisesti termillä ”musiikkipuhelin”.

Hyvitysmaksun määrä ja kohdentaminen tulee määritellä tutkimusten avulla. Se paljonko kuluttaja yksityiseen käyttöön valmistamaansa kopiota käyttää, ei saa vaikuttaa hyvitysmaksun suuruuteen. Teoksen ostohintakaan ei riipu siitä, kuinka paljon kuluttaja teosta katsoo tai kuuntelee.

Yksityisen kopioinnin rajat ja tietoverkot

Nykyisellään jokainen saa valmistaa laillisesti hankkimastaan julkistetusta teoksesta muutama kappaleen yksityistä käyttöönsä varten. Pääsääntö on edelleen hyvä ja joustava ja soveltuu myös tietoverkkoympäristöön. Sallitun yksityisen kopioinnin rajoista on selkeä eduskunnan kannanotto.

Tekijänoikeuslain muutoksen yhteydessä syksyllä 2005 eduskunnan sivistysvaliokunta linjasi ns. laillisen lähteen tunnusmerkkejä ja totesi käsitellessään, että "yksityiseen käyttöön kopioitaessa aineiston laillisuuden toteaminen voi tavalliselle ihmiselle joissain tilanteissa olla vaikeaa tai jopa mahdotonta. Sen sijaan esimerkiksi rekisteröitymistä tai muuta tietoista toimenpidettä edellyttävissä vertaisverkoissa, joissa tekijänoikeudella suojattua aineistoa sitoudutaan myös jakamaan muille verkon käyttäjille, käyttäjät tulevat tietoisiksi toiminnan luonteesta. Erityisesti tällaisissa ympäristöissä toimittaessa tietämättömyyteen aineiston alkuperästä tai sen laillisuudesta ei pitäisi voida vedota."

Yksityisen kopioinnin alan tulee rajoittua omaan perheeseen ja lähipiiriin. Lähipiirinä ei voida pitää teosten vertaisverkkojakeluun osallistuvien piiriä.

Yksityinen kopiointi ja ulkopuoliset tallennuspalvelut

Yksityisen kopioinnin rajoitussäännöstä ei tulisi lainkaan voida soveltaa ulkopuolisten tarjoamiin kopiointipalveluihin, ei varsinkaan, jos on kyse elinkeinotoiminnan puitteissa tarjotusta palvelusta.

Erilaisia helppokäyttöisiä kopiointilaitteita on liki rajatta tarjolla. Yksityisen kopion voi jokainen tarvitseva valmistaa itse, esimerkiksi valokopioimalla tai tietokoneella.

Valokopiointipalveluita tarjoavat yritykset hyödyntävät nykyistä yksityisen käytön säännöstä järjestämällä opiskelijoille laajaa kokonaisten oppikirjojen monistuspalvelua yksityisen kopioinnin varjolla. Ongelma kärjistyy entisestään teosten digitaalisen kopioinnin alueella.

Esimerkiksi ulkopuolisen suorittama TV-ohjelmien tallennuspalvelu kuluttajille ei voi olla lain tarkoittamaa yksityistä kopiointia.

Hyvitysmaksujärjestelmää ei ole suunniteltu tuottamaan oikeudenhaltijoille korvauksia ammattimaisesti harjoitetusta kopiointipalvelusta. Tällaisen salliminen edellyttäisi merkittäviä muutoksia itse hyvitysmaksujärjestelmään ja sen perusteluihin.

Oikeudenomistajien yksinoikeutta tulee tässä yhteydessä vahvistaa ja yksityisen kopioinnin säännös on palautettava sen alkuperäiseen tarkoitukseensa koskemaan yksittäisten kansalaisten itse harjoittamaa kopiointia.

Yksityisen kopioinnin piiristä tulee rajata pois elinkeinotoiminnan muodossa tapahtuva kopion teettäminen.

Sähköisen kaupan lisenssiehdot

Lain poikkeussäännöksen nojalla tapahtuvan yksityisen kopioinnin rinnalla on olemassa sähköisen kaupankäynnin ehtoihin sisältyvää kopiointia.

Kuten tunnettua, nämä ovat eri asioita. Sähköisessä kaupankäynnissä sisältötuotteita voidaan myydä erilaisilla lisenssiehdoilla. Joissakin hinta sisältää myös oikeuden tehdä kopioita kuluttajan hankkimasta alkuperäistiedostosta.

Kuten kaikessa kaupankäynnissä, tässäkin kaupan ehdot määrittävät loppukäyttäjän oikeudet. Sopimusvapautta ei tule rajoittaa, vaan markkinoiden tulee antaa kehittyä rauhassa.

Mobiili-televisio

Luovan sektorin ja median välinen vakiintunut, sopimuskäytännössä vahvistettu kauppatapa on se, että sisältötuotteita ostetaan ja myydään tarkasti rajattuihin käyttötarkoituksiin. Sillä tavalla kullekin käytölle voidaan sopia oikea ja oikeudenmukainen hinta, joka vastaa juuri kyseistä käyttöä.

Mobiili-televisio on yksi lisäesimerkki siitä, miten samaa sisältöä voidaan hyödyntää eri tavalla. Mobiilitelevision kautta tv-yhtiöt voivat tavoittaa niitäkin ihmisiä, jotka eivät ohjelmaa lähettäessä ole tavallisen tv-vastaanottimen ääressä. Se tuo tv-ohjelmat ja tv-mainokset kilpailemaan kuluttajien mielenkiinnosta esimerkiksi linja-autoihin.

Jos tv-yhtiö on hankkinut lähetysoikeudet sopimuksella, jossa nimenomaisesti ja yksiselitteisesti on sovittu myös uusista jakeluteistä, silloin ne todennäköisesti kattavat myös maksuttomat mobiiliTV-rinnakkaislähetykset. Vanhoja sopimuksia ei kuitenkaan voi tulkinnalla laajentaa kattamaan tätä uutta aluetta. Se toisi vanhojen sopimusten mukaiselle käyttäjäosapuolelle kilpailua vääristävän edun ja saattaisi pelkästään kyseisillä uusilla jakeluteillä toimivat yritykset perusteetta huonompaan asemaan esimerkiksi EU:n kilpailuoikeuden vastaisesti.

Perusoikeussuojansa mukaisesti tekijöiden on voitava sopia teostensa jakelun ehdoista, kun syntyy uusi ja relevantti käyttö, jossa esimerkiksi saatetaan yleisön saataville teoksia.

Opetusministeriön aineistossa kysytään myös, pitäisikö ns. ”saman yleisön periaate” kirjata lakiin. Vastaus tähän on selvästi: ei. Opetusministeriön muistiossa kuvattu ”saman yleisön periaate” ei ole mikään oikeudellinen käytäntö, vaan sisältöjä laajasti hyödyntävien suuryritysten liiketoiminnallinen tavoite. Kyse on yrityksestä laajentaa olemassa olevia sopimusjärjestelyjä yksipuolisella tulkinnalla, jota perustelee käyttäjän liiketoimintakonseptin muutos. Kuitenkin yksi tekijänoikeudellisten sopimusten peruseriaate on luovutussopimusten ns. suppea tulkinta. Lähtökohta siis on, että ellei oikeudenhaltijana kanssa tehdyissä jakelusopimuksissa ole nimenomaisesti ja yksiselitteisesti sovittu uusista jakeluteistä, ne eivät voi myöskään niitä kattaa.

Mitään "saman yleisön periaatetta" ei edes voitaisi kirjata lakiin koska tekijänoikeudellisia markkinamääritelmiäkään ei laissa ole. Tekijän omaisuudensuoja edellyttää, että hänen on voitava erikseen sopia teostensa jakelun ehdoista aina kun uusi ja kilpailuoikeudellisesti erillinen relevantti jakelumarkkina syntyy.

Mikäli lainsäädännöllä ryhdyttäisiin "niputtamaan" eri käyttömuodoista solmittuja sopimuksia/ suoritettavia korvauksia, aiheutettaisiin lisäksi riski kilpailunvääristymistä. Eri markkinoille kohdistuvia yhden toimijan tekijänoikeuskustannuksia ei olisi mahdollista eritellä eikä niitä olisi siten mahdollista verrata pelkästään joillakin näistä markkinoista toimivien aineistojen käyttäjien kustannuksiin.

Liiketoiminnan riski sekä markkina- ja liiketoimintamallien kehitys

Markkinatalous rakentuu kansalaisten sopimusautonomian periaatteelle. Lainsäätäjä asettaa toiminnalliset puitteet ja tarvittaessa turvaa tasa-arvoisen neuvotteluaseman esim. heikkomman osapuolen suojan periaatteen mukaisesti.

Kansalaiset toimivat tämän kehyksen puitteissa etujensa mukaisesti ja siinä annettuja keinoja hyväksikäyttäen. Suomen tekijänoikeuslain avoimet ja joustavat perusnormit on aikoinaan muotoiltu onnistuneesti, sillä ne ovat vain vähäisin muutoksin mahdollistaneet koko tekijänoikeustalouden huikkeen kasvun ja monimuotoisuuden kehittymisen. Avaimena tähän on ollut sopimustoiminta ja sopimusvapaus, jonka puitteissa uudet liiketoimintamallit ovat voineet kehittyä aitoina markkinaratkaisuuina.

Tasapainoinen luova talous perustuu siihen, että eri toimijoilla on keskenään tasapainoinen neuvotteluasema. Lainsäätäjän tulisi jatkossakin puuttua liiketoimintamallien kehitykseen mahdollisimman vähän. Markkinaosapuolille tulee antaa mahdollisuus ja aikaa neuvotella kuhunkin käyttötarkoitukseen tarkoituksenmukaisin malli.

Liiketoimintariskejä ei voida kokonaan välttää oikeuksien myynnissä eikä hankinnassa, kuten ei muussakaan liiketoiminnassa. Millään säätelyllä ei kuitenkaan voida varmistaa millekään osapuolelle pelkästään hyvien ja voitollisten sopimusten syntymistä. Selkeästi kohtuuttomat sopimukset voidaan saattaa tuomioistuimen arvioitaviksi oikeustoimilain perusteella.

Tekijänoikeusjärjestelmä ja tietoyhteiskuntakehitys

Tekijänoikeuden perustehtävät, luovan työn kannustaminen ja siihen tehtyjen investointien suoja, eivät ole katoamassa tietoyhteiskuntakehityksessä.

Päinvastoin, informaatiotalouden laajentuessa niiden merkitys on koko ajan kasvussa. Tietoyhteiskunnan uudet liiketoimintamallit sisältävät useimmiten sisältöjen välittämistä ja käyttöä, jolloin tekijänoikeuden sääntöjä tarvitaan.

Tekijänoikeuslain tekninen modernisointi on sinänsä mahdollista ja jopa kannatettavaa. Tekijänoikeuden taustaoletusten ja lakiin rakennetun tasapainon muuttamiseen ei kuitenkaan ole syytä.

Tasavertaiseen neuvotteluasemaan ja sopimiseen nojautuva tekijänoikeusjärjestelmä on pystynyt reagoimaan hyvin tietoyhteiskunnan synnyttämiin haasteisiin. Creative commons ja open source -lizensiointikäytännöt ovat esimerkkejä malleista, joilla tekijänoikeuslain puitteissa on sopimalla voitu vastata uusiin tarpeisiin.

Onko suojattu aines kuin vettä tietoyhteiskunnan putkistossa?

Vesi on maailman arvokkain ja tärkein hyödyke. On kuvaavaa, että teosten välittämisessä käytettyä tekniikkaa on joskus verrattu kuvainnollisessa mielessä vesijohtoputkistoon ja teoksia putkistossa kulkevaan veteen.

Tätä vertausta käyttäen suomalainen tietoyhteiskuntakeskustelu on usein keskittynyt liikaa putkiin ja pumppuihin ja tärkein asia - mistä saadaan puhdasta vettä - on jäänyt sivummalle.

Tekniikka on oiva väline parantaa hyödykkeiden saantia, mutta viime kädessä on kyse hyödykkeiden sisällöstä ja niiden laadusta. Onkin arvioitu, että tämä on syy, miksi välityspalveluja ja viihdeteknologiaa tuottavat yritykset pyrkivät heikentämään tekijänoikeuksia. Ne ymmärtävät, että sitten kun putkistot ovat valmiina, vain sisältö kiinnostaa.

Yleinen lisenssi, jolla laittomasta tehtäisiin laillista

Yleisen lisenssin ideana on se, että vertaisverkoissa tapahtuva internetpiratismi tehtäisiin lakimuutoksella lailliseksi ja tästä kerättäisiin esimerkiksi tv-lupamaksutyypinen korvaus kansalaisilta/verkon käyttäjiltä.

Tämä ei ole oikeuspoliittisesti oikea malli. Vallitsevaa oikeudetonta ja lain vastaista menettelyä ei saa korjata sillä, että toiminta säädetään lailliseksi ja että vastineeksi siitä suoritetaan ylimalkainen ja taloudellisesti mitätön korvaus. Se ei myöskään kohdenna kustannuksia niihin ihmisiin, jotka verkossa tarjolla olevaa viihdettä kuluttavat.

Koska tekijänoikeusjärjestelmä perustuu sopimusvapauteen, voi toki syntyä rajoitettuja lisenssejä, jolla saa esimerkiksi tietyn sisältökokonaisuuden kuukausimaksua vastaan käyttöönsä.

Jos kuluttajilla on halua maksaa tällaisella summaarisella tavalla helposti saatavasta sisällöstä, kysyntään vastaavia ratkaisuja syntyy markkinoille yritystoimintapohjalta. Lainsäädäntöteitse tällaiseen ei tule mennä.

Kilpailulainsäädäntö ja tekijänoikeushallinto

Suomen ja EU:n kilpailuviranomaisilla on nykyisellään täydet valtuudet soveltaa kilpailunrajoituslakia ja muuta kilpailulainsäädäntöä myös tekijänoikeudellisilla markkinoilla. Näin on käytännössä useasti tapahtunutkin.

Minkäänlaisia viitteitä siitä, että tämän ohella tarvittaisiin jonkinlaista kilpailuoikeudellista erityistoimivaltaa tekijänoikeuksiin liittyen, ei tietojemme mukaan ole esitetty. Mitään uusia tekijänoikeuslainsäädäntöön sisältyviä pakottavia järjestelyjä ei siten tarvita.

Olettamasäännös tekijänoikeuteen vetoamisesta luopumisesta

Opetusministeriön keskusteluaineistossa herätettiin kysymys, onko tekijänoikeudesta luopumisen osalta tarvetta lainsäädännön muutoksiin. Sellaiseen ei ole tarvetta. Tekijänoikeusjärjestelmä perustuu sopimusvapauteen. Asioista voidaan aina sopia.

Verotus ja tekijänoikeus

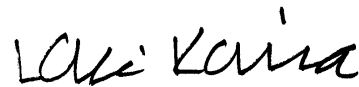
Tekijänoikeuslainsäädäntöä kehitettäessä tulee sen rinnalla kehittää myös verolainsäädäntöämme siten, että se tukee kotimaisen sisältö- ja kulttuurialan kehitystä. Verolainsäädäntöä on uudistettava esimerkiksi siten, että se antaa jatkossa entistä paremmat tulontasausmahdollisuudet tekijänoikeustuloille niiden erityisominaisuudet huomioiden sekä niin että se kannustaa tuottajia investoimaan uuteen kotimaiseen tuotantoon.

Helsingissä 31.5.2007

Luovan työn tekijät ja yrittäjät – Lyhty

Kirsi Niittyinperä
Puheenjohtaja

Lauri Kaira
Projektinjohtaja